

Strategia da clima dal Grischun: Sfidas e champs d'acziun per il Chantun

■ Il clima sa mida, quai sa mussa d'apertut. E bler pli svelto che fin ussa. Perquai cumbattan la cuminanza mundiala, la Svizra ed il Chantun cunter ils gas cun effect da serra, en emprima lingua cunter l'emissiu da CO₂. Dapi ils onns 1950 sa mida il clima tar nus zunt svelto. Ils ultims 8 fin 10 onns tutgan tar ils pli chauds dapi il cumenzament da las registrazziuns da las temperaturas l'onn 1864. Il protocol da Kyoto da l'onn 1997 metta la basa per l'intervenziun sin l'entir mund cunter l'emissiu da gas cun effect da serra. En quest document internaziunal èn definidas valurs maximalas liantas. Igl è necessari d'agir svelto e sur ils cunfins ora. Mo uschia pon s'adattar la societad, l'economia, ils sistems ecologics ed ils organissem.

En sia legislaziun davart il CO₂ ha la Confederaziun fatg cleras prescripziuns: minus 20 pertschient CO₂ fin l'onn 2020 (cumpareglià cun l'onn 1990). Vitiers vegnan novas leschas en il sectur da l'energia, da la protecciun da l'ambient e dal mantegniment da l'aria pura.

Er la regenza grischuna è s'occupada dal tema. En sia strategia da clima dal 2015 ha ella enumerà 10

puncts centrals concrets per agir. Quels prevesan en emprima lingua ina reducciun da l'emissiu da gas cun effect da serra, il diever da novs purtaders d'energia sco er en general la reducciun da las ristgas per la populaziun, per l'economia e per l'ambient. Ma i sa preschentan er novas schanzas ch'i vala da trair a niz. In'attenziun particulara vegn drizzada sin la sanadad da l'uman, sin las cundiziuns generalas per il turissem e sin il svilup da la natira. Ed i dovra er ina moda e maniera cumplessiva per vegnir a frida cun ils privels da la natira. En l'agricultura ed en l'economia forestala èn dumandadas autras furmas da producciun ch'èn adattadas a las novas cundiziuns localas. Soluziuns consensualas tranter las differentas gruppas da presenziun èn necessarias, sch'i dat ina stgarsezza d'aua durant la stad. E betg sco ultim sto la midada dal clima vegnir documentada cun quità ed i sto vegnir infurmà davart tala.

Strategia da clima dal Chantun: in'analisa da la situaziun

El è en ina situaziun difficila, il clima en il Grischun. Betg mo per 2 grads, mabain schizunt per 3 grads duai s'augmentar la temperatura tar nus fin l'onn 2060, sch'i vegn emess vinavant uschè bler gas cun effect da serra.

Cun consequenzas massivas per il Chantun: dapli undas da chalira e dapli umans malsaus, dapli auras extremas e main naiv durant l'enviern. Ina situaziun spinusa per il Grischun sco chantun turistic. La strategia da clima chantunala enumerescha champs d'acziun concrets

– en il cumbat per in clima saun per l'uman, per la natira e per l'ambient.

Il chantun Grischun prenda primarain per mauns il consum d'energia – ed indirectamain natiralmain er l'igiena da l'aria. I vegn prendi en mira ina societad da 2000 watts – quai vul dir: mintga burgaisa e mintga burgais dal Chantun reducescha fin l'onn 2050 sia emissiu da gas cun effect da serra a maximalmain 1,5 tonnas per onn.

Vast fundament: program naziunal da mesiras e studis

Per il Cussegl federal èsi cler: L'adattaziun al clima è ina da diesch sfidas cardinalas per noss pajais. Perquai ha el mess sin sia agenda la realisaziun da mesiras correspundentas. Ils chantuns duain vegnir integrads en ina moda e maniera adequata.

Ina rolla centrala gioga qua la lescha da CO₂ – ella na regla betg mo las responsabladas en la protecciun dal clima, mabain circumscriba er las competenzas tar l'adattaziun al clima. En quest connex ston ils chantuns infurmar periodicamain la Confederaziun davart lur activitads pertutgant l'adattaziun a la midada dal clima.

Per ch'il chantun Grischun possa ademplir quest'incumbensa cun cleras intenziuns, dovri directives strategicas. Quellas sa basan sche pussaivel sin la strategia da la Confederaziun. Plinavant po il Chantun profitar da numerusas atgnas lavurs preparatoricas, uschia dals rapports da clima da Meteo-Svizra, dals rapports d'activitad da l'administraziun chantunala pertutgant la midada dal clima sco er dals documents da lavur pertutgant la protecciun dal clima, pertutgant l'adattaziun al clima e pertutgant las ristgas e las schanzas da la midada dal clima. La strategia da clima chantunala sa basa sin ils resultats e sin las enconuschientschas da quests rapports. Uschia furma ella in instrument, cun il qual il chantun Grischun po far frunt effizientamain a las sfidas da la midada dal clima.

Duas direcziuns: protecciun dal clima ed adattaziun al clima

Il chantun Grischun concenchescha ses agir pertutgant la midada dal clima sin 10 secturs. Quels cumpiglian mesiras pertutgant la protecciun dal clima respectivamain la reducciun da l'emissiu da gas cun effect da serra d'ina vart – e da l'autra vart sa basa il Chantun sin activitads, da las qualas resultan adattaziuns sco repostas a la midada dal clima.

Pli pauc è dapli: reducir il consum, augmentar l'effizienz

Relativamain blers gas cun effect da serra vegnan emess en l'aria en il Grischun – dapli che en auters chantuns. Var dus terz derivan dal stgaur localitads, dal traffic sco er da l'industria. La finimira po mo esser quella: consumar main energia – e meglierar cleramain sia effizienz. Concretamain vali d'augmentar l'effizienz energetica sco er da duvrar sistematicamain la chalur persa. Quai vegn er

CLIMA EN IL GRISCHUN – QUO VADIS?

Frontispizi da la brochura d'infurmaziun.

sustegnì da la legislaziun d'energia dal Chantun.

Empè d'energia fossila: duvrar purtaders d'energia regenerabla

Per bundant dus terz consumescha il chantun Grischun fin ussa purtaders d'energia betg regenerabla per cuvrir ses basegn d'energia, vul dir: petroli, benzin u uran. Il Grischun è en cas da producir sez ina part considerabla da l'energia consumada, e quai en furma d'energia regenerabla. Questas funtaunas indigenas vali da trair a niz pli savens. Il Grischun na dispona betg mo da forza idraulica, mabain er da grondas reservas da laina e da surproporzionalmain bleras uras da sulegl. Quests purtaders d'energia duain remplazzar pass per pass las energias betg regenerablas.

Restar calm: prevegnir a la chalira sco ristga per la sanadad

I daventa adina pli chaud en il Grischun. La chalira po chaschunar problems per il sistem cardiovascual e per las vias respiratorias. Pertutgadas èn oravant tut persunas pli veglias e persunas che basegnan tgi-ra. Perquai che la populaziun daventa adina pli veglia, s'accentuescha quest problem supplementarain. La reacziun cunter quai: crear ina conscienza per las ristgas tar ils pertutgads e lur conturns. I dovra lavur da scleriment davart las consequenzas da la chalira e davart las pussaivladads per vegnir a frida cun ella. Tut tenor il motto: Prevegnir è meglier che guarir.

Minimar ils donn: proteger cunter novs agents patogens e cunter parasits

Sch'i daventa pli chaud, sa derasan pli fitg organissem ch'han fin ussa stui capitar pervi dal fraid. Tranter quels èn er spezias betg giavischadas che conquistaran novs territoris – sco per exempel plantas sco l'ambrosia cun flegia d'artemisia u animals sco er bulieus e.u.v. Quellas infetteschan umans ed animals cun malsognas, donnegeschan culturas da plantas e stgatschan spezias indigenas. Il Chantun observa sistematicamain, tge organissem nuschaivels che sa derasan co. Ed intervegn baud avunda, sche quels prendan suramaun.

Ristgas dapertut: necessaria è ina vista cumplessiva

La situaziun dals privels s'accentuescha: i dat pli savens auas grondas e bovas, da

pli crudada da crappa ed incendis da guaud sco consequenza da la setgira. Il medem mument s'augmenta la valur dals edifizis e da l'infrastructura. I vala d'observar e d'analisar ils svilups dals privels da la natira che vegnan chaschunads da la midada dal clima. En il rom d'in manaschament integral da las ristgas ston vegnir prendidas – sche necessari – mesiras adequatas. Tgi ch'enconuscha la chadaina dals effects, quel ha ad ura meglier en maun las consequenzas potenzialas da privels da la natira. Latiers tutgan intervenciuns en il guaud da protecciun, mesiras architectonicas, organisatoricas e da planisaziun sco er ina meglra segiranza pertutgant la vart finanziaria e la vart assicurativa cunter donn elementars.

Decisiv è il lieu: per l'agricultura e per l'economia forestala

Ellas èn spezialmain dependentas dal clima: l'agricultura e l'economia forestala. Entant che temperaturas chaudas sur ina perioda pli lunga pon promover la vegetaziun da plantas, po la racolta esser pli pitschna pervi da paucas u pervi d'extremas precipitaziuns sco er pervi da chalira u da setgira. Novs organissem nuschaivels periclitescan la racolta. Er en in clima che sa mida na duai la prestaziun da l'agricultura e da l'economia forestala dal Grischun betg sa reducir. Il cuntrari: La prestaziun duai schizunt crescer grazia ad ina moda e maniera prudenta dad ir enturn cun las novas cundiziuns generalas. Perquai èsi necessari da stgaffir in urden intelligent dals spazis. Quai vul dir: Il potenzial vegn – accordà perfetgamain cun il lieu respectiv – exauri uschè bain sco pussaivel. Las ristgas che dependan da l'aura èn minimadas a lieus betg uschè exponids.

La stad sco l'enviern: il turissem sco motor

L'augment da las temperaturas dat da far a las regiuns da sport da naiv. La stagiun vegn pli curta, piazzas da lavur e pussaivladads da gudogn en il turissem d'enviern classic van correspundentamain a perder. Las cuntramesiras da fin ussa sco l'ennavada artificiaza arrivaran er a lur cunfins pervi dal clima che daventa pli chaud. Igl è necessari da midar il pensar. La purschida turistica en il chantun Grischun duai vegnir in nov fundament. Oravant tut sto il turissem da stad vegnir promovì pli fitg. I vala da metter en il fo-

cus naziunal ed internaziunal ils avantatgs strategics ch'il Grischun ha en vista a novas relaziuns climaticas durant la stad. Per quest intent dovri las purschidas attractivas correspundentas.

Funtauna da mintga vita: tractar l'aua cun quità

Senza aua na gira nagut en il chantun Grischun: Il provediment d'aua da baver, la forza idraulica, l'agricultura e la diversitad da las spezias en las zonas umidas vivan da quest aur liquid. La dumonda cardinala en temps d'ina stgarsezza d'aua vegn a sa tschentar oravant tut tar la distribuziun da questa resursa. Decisiv per l'avegnir èn la segirezza dal provediment – er en periodas sitgas pli lungas durant la stad – e collià cun quai in'utillsaziun da l'aua spargnusa e reglada cleramain da vart da tut ils utilisaders. Conflicts d'utilisaziun datti er tar las purschidas turisticas durant l'enviern (ennavada, hotels, purschidas spa). In pachet da mesiras che regla quantitativamain e qualitativamain las quantitads d'aua e lur utilisaziun duai vegnir elavurà. Cun quel duain vegnir cuvids raschunavlamain ils differentes basegns dals divers utilisaders. En quest connex gioga la biodiversitad ina rolla impurtanta.

Spazi per ina diversitad variada: maschada da plantas e d'organismes

La natira determinescha sezza sias reglas da gieu en il cas normal. Ils organissem pon – premiss ch'els hajan temp e spazi avunda – s'adattar a las novas cundiziuns. Perquai che la midada dal clima s'accelerescha e perquai ch'il squitsch sin il spazi e sin las resursas crescha, arriva l'abilitad natirala da s'adattar a sias limitas, en spezial en zonas umidas ed en spazis da viver sur il cunfin dal guaud. Per la biodiversitad duai vegnir stgaffi spazi avunda. En quest connex vali da tegnair la ballantscha tranter la dinamica natirala e las intervenciuns directivas. Per quest intent analiseschan spezialists dal Chantun co ch'ils spazis da viver ed ils organissem sa sviluppan en la midada dal clima, particularmain er areguard autras prentensiuns territorialis. Sche quels èn smanatschads, vali d'instradar mesiras da correctura correspundentas.

Adina à jour: infurmà davart il tema da la midada dal clima

En blers cas na vegn ella betg remartgada directamain: la midada dal clima. Bliers privels e blers effects na vegnan betg scuverts. Quels pon però tuttenina er s'accelerar. I vala da percorscher ad ura las tendenzas per minimar uschia las ristgas e per profitar uschè bain sco pussaivel da las schanzas. Il Chantun vul tegnair permanentamain en egl quest process cumplessiv ed infurmar la populaziun en moda cuntinuada e transparenta davart els. Per quest intent endrizza el in monitoring cumplessiv dals svilups che dependan dal clima. Cun quest instrument vegnan survegliads ils effects da mesiras. Tgi che observa cuntinudamain ils svilups che dependan dal clima, po instradar ad ura mesiras raschunavlas. La populaziun è al current tge ch'il Chantun fa per la protecciun dal clima e per l'adattaziun al clima. Uschia èn tuts sensibilisads per questa tematica e contribueschan lur part en l'atgna responsablada.

La preschentaaziun:

Uffizi per la natira e l'ambient. Clima en il Grischun – quo vadis? Strategia da clima dal chantun Grischun. Cui-ra 2015.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4194
www.chatta.ch

Sguard a l'intern.